

Afdeling Hollandse Delta.

Rapportage dagvlindertellingen Quackgors 2022 (Gemeente Hellevoetsluis)

Mededelingnummer IWG 2022-08

Auteur: Theo Briggeman

© Natuurvereniging Hollandse Delta

*Rapportage dagvlinders 2022
van het Quackgors in de gemeente Hellevoetsluis
Een publicatie van de Insectenwerkgroep van de Natuurvereniging
Hollandse Delta.*

Auteur/onderzoeker: Theo Briggeman

Gepubliceerd: december 2022.

Omslagfoto: Zwartsprietdikkopje

Fotograaf: Tom van Wanum

Natuurvereniging
Hollandse Delta
secretariaat: Peter Vermaas
Schudegge 17
3224 BP Hellevoetsluis
Telefoon: 0181-324058
Email: secretaris@hollandsedelta.knnv.nl

Inleiding

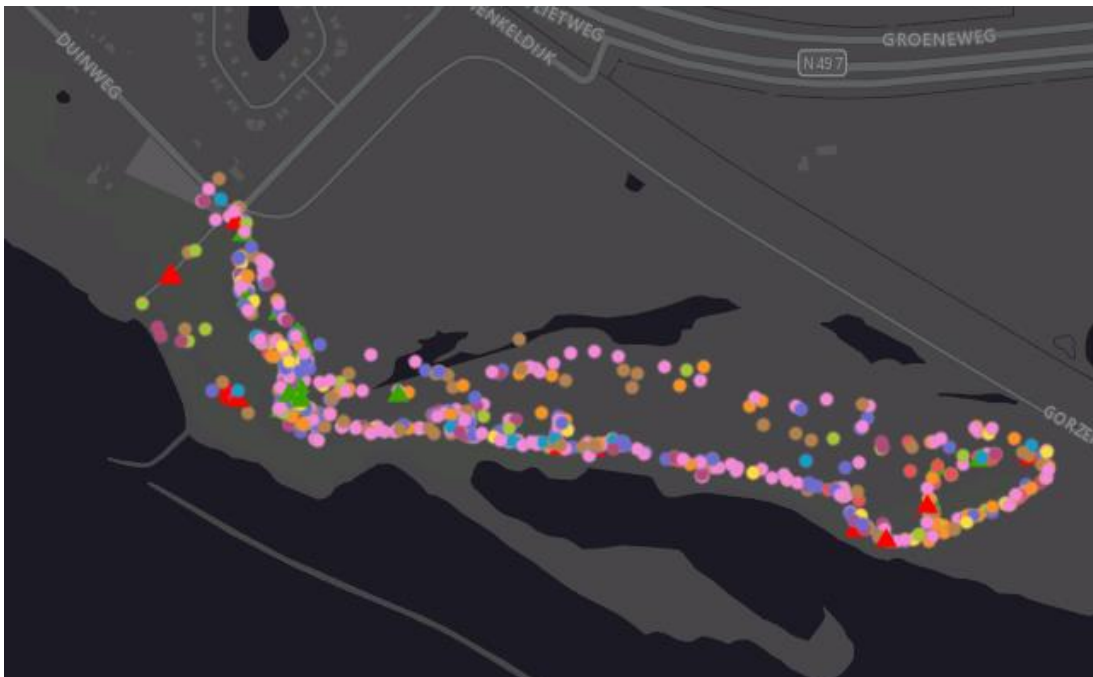
Voor u ligt het inventarisatierapport van de dagvlinders van het Quackgors in 2022, een in de gemeente Hellevoetsluis (per 1 januari 2023: gemeente Voorne aan Zee) gelegen natuurgebied. Het onderzoek werd uitgevoerd naar aanleiding van het besluit de sluizen in de Haringvlietdam op een Kier te zetten. De Natuurvereniging besloot de effecten daarvan in een reeks van vijf jaar te inventariseren. Dit rapport bevat het vijfde jaar in deze reeks. Het onderzoek wordt daarmee afgesloten.

Daarnaast verzocht Ravon de Natuurvereniging ook het voorkomen van de zandhagedis in dit gebied te inventariseren nadat dit onderzoek in 2004 werd beëindigd. In 2020 werd deze telling hervat en ook dit jaar uitgevoerd. Daarbij ging het om een vaste monitoringsroute (zie figuur 2). Ook van deze monitoring wordt in dit rapport verslag gedaan. Het onderzoek wordt in 2023 niet voortgezet.

Telmethode

Het Quackgors is dit jaar voor de vijfde keer op een rij op dagvlinders geïnventariseerd. Eerdere jaren werden zowel het oostelijke (het Quackgors) als het westelijke deel (het Weergors) door Wim Prins geïnventariseerd. Vanaf 2020 is de inventarisatie door Theo Briggeman uitgevoerd. Vanaf dit jaar is alleen het westelijke deel geïnventariseerd, ook al omdat het oostelijke deel in de winter onder water komt te staan.

Er is zoveel mogelijk gewerkt op basis van de Handleiding voor meetnetten van vlinders van de Vlinderstichting en het CBS. Dat brengt onder andere met zich mee dat periodiek een vaste inventarisatieroute is gelopen, waarbij aan elke zijde van de route 2 ½ meter is geteld. Verder zijn de vlinders vijf meter vooruit, achteruit en omhoog geteld. De route is (nog) niet door de Vlinderstichting als officiële monitoringsroute vastgelegd. Het gebied is in het verslagjaar op 6 dagen geïnventariseerd. Ook dit jaar is in het Quackgors verder geëxperimenteerd met de Vlinderapp. Deze app stelt de onderzoekers onder andere in staat verspreidingskaarten per soort samen te stellen en te koppelen aan bijvoorbeeld bodem- en vegetatiekaarten van het natuurgebied.

Figuur 1 Inventarisatieroute Quackgors 2022, westelijk deel (het Weergors)

De zandhagedis is zoveel mogelijk conform de handleiding van Ravon en het CBS geïnventariseerd. In plaats van de gebruikelijke 8 keer is er dit maal 6 keer gemonitord.

Bezoekdata

Het terrein is op de onderstaande data gemonitord c.q. geïnventariseerd, onderscheiden naar dagdelen en weeromstandigheden. Per datum worden de aantallen waargenomen dagvlinders weergegeven en zijn de in het veld doorgebrachte uren vermeld. Op geen van deze data werd een zandhagedis waargenomen.

Datum	Dagdeel	Weer/Temperatuur	Aantal	Tijdsbeslag in uren
12 april	middag	Zon/22C	37	1,0
12 mei	ochtend	Zon/17C	52	1,0
20 mei	ochtend	Bewolkt/17C	29	1,0
28 juni	ochtend	Zon/22C	249	1,25
30 juli	middag	Zon/25C	131	2,00
29 augustus	middag	Zon/26C	47	2,00
Totaal			545	8,25

Telomstandigheden

Het voorjaar (begin mei) gaf betere telcondities dan vorig jaar. De junidip zette al vroeg in waardoor de 2^e telling in mei lage aantallen opleverde. De zomer was wederom droog en warm. Dat heeft de resultaten van de tellingen beslist in zijn beïnvloed. In juni en juli springen de hoge aantallen in het oog.

Daarnaast was een substantieel deel van de route eind augustus wederom al gemaaid, als gevolg waarvan veel minder vlinders werden aangetroffen dan normaal in deze periode verwacht zou mogen worden. De telling in september is om die reden niet uitgevoerd.

Vooraf de graslandsoorten hebben hier last van. Daarbij moet worden aangetekend dat een aanpalend stuk van het Weergors niet werd gemaaid, zodat de vlinders en andere insecten hier hun refugium konden vinden. Dat gold ook aantoonbaar voor enkele kleinere niet gemaaide stukken op de telroute, waar tientallen dagvlinders, sprinkhanen en andere insecten werden aangetroffen.

Het Quackgors

Het Quackgors is een natuurgebied op het eiland Voorne-Putten dat grenst aan het Haringvliet. Het is een voormalig getijdengebied en wordt door de Vereniging Natuurmonumenten beheerd. Het ligt ten westen van Hellevoetsluis en wordt door de Heliushaven en de Zuiddijk begrensd. Het is 75 ha groot. Het Quackgors is op 1 november 1971 door de overheid als beschermd natuurmonument aangewezen. Inmiddels is het terrein Natura 2000 gebied geworden. De zee had er tot 1970 vrij spel, daarna werd het Haringvliet door de Haringvlietdam van zee afgesloten.

In het aanwijzingsbesluit tot natuurmonument wordt onder meer vermeld dat het gebied deel uit maakt van de buitendijkse grasgorzen die gelegen zijn langs het Hollands Diep en het Haringvliet. Deze grasgorzen geven (citaat) “een fraai beeld van de levensgemeenschappen die in een estuarien milieu van enige uitgestrektheid met een zwak tot brak tot fluviatiel karakter voorkomen, welke situatie elders in ons land niet wordt aangetroffen”.

Figuur 2: overzichtskaart van het Quackgors nabij Hellevoetsluis. Rechts op de kaart is de ligging van de permanente quadraten (PQ's) weergegeven die op planten zijn geïnventariseerd.

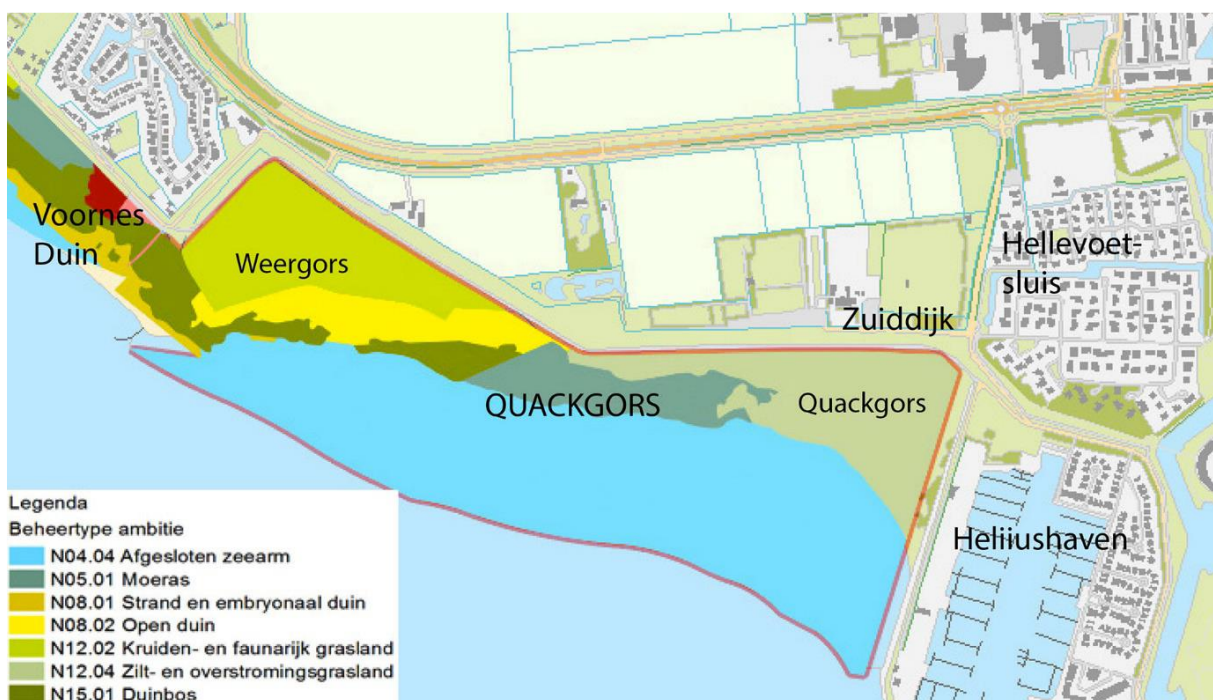
Volgens dit besluit zijn deze grasgorzen tezamen als waterwildgebied van internationaal belang. “Weliswaar zal door de afsluiting van het Haringvliet het milieu van de grasgorzen tot op zekere hoogte veranderen, maar dat deze niettemin hun vegetatiekundige en ornithologische waarden in hoofdzaak zullen behouden”. De grasgorzen vormen volgens dit besluit het belangrijkste voedselgebied voor de in het Hollandsdiep en Haringvliet in groten getale pleisterende brandganzen, alsmede voor de in grote getalen foeragerende grauwe ganzen, kolganzen, wintertalingen en smienten. Het gebied is een belangrijk broedgebied voor weidevogels. Dat laatste geldt met name voor het westelijk deel van het Quackgors. Het heeft daarnaast specifieke botanische betekenis door het voorkomen van overgangssituaties tussen duinen en zilte graslanden met de daarvoor karakteristieke vegetatie. Bovendien komen de wegdistel en het bilzekruid hier voor, welke plantensoorten in Nederland zeldzaam zijn.

Een deel van het gebied is na aanleg van de Deltawerken blijvend drooggefallen. Een ander deel ligt zo laag dat het bij wisselende rivierwaterstanden tijdelijk overspoelt. Sinds de afsluiting van het Haringvliet begon een langzame afslag van de oevers van het Quackgors. Om dit afbraakproces te stoppen zijn in 1996 in het Haringvliet stenen dammen aangelegd, die de golven breken. Tussen deze blokkendammen en het gors zijn tegelijkertijd zandplaten opgespoten. Deze zandeilanden zorgen ervoor dat het water tussen de blokkendam en het Quackgors rustig blijft. Nu het besluit is genomen om de Haringvlietsluizen vanaf 2018 op een kier te zetten, zal het gebied weer onder grotere invloed van de getijden komen en mogelijk ook van zout of brak water.

In 2018 heeft het bestuur van de KNNV afdeling Voorne besloten om met alle werkgroepen van de KNNV een gezamenlijk onderzoek naar de effecten van het op een Kier zetten van de Haringvlietsluizen uit te voeren.

In overleg met Natuurmonumenten is besloten om het onderzoek in het Quackgors te gaan uitvoeren omdat dit gebied dicht bij de Haringvlietsluizen ligt, en de mogelijke effecten hier het grootst zullen zijn. In 2018 werd een zogenaamde “nulmeting” uitgevoerd.

In 2018 is het gebied geïnventariseerd op vogels, planten (door middel van permanente quadraten), dag- en nachtvlinders, libellen en zoogdieren. Een verslag van deze inventarisatie is verschenen in het kwartaalblad “In de Branding” 2019/1. Op 16 januari 2019 zijn de sluisen voor het eerst na 50 jaar weer op een kier gezet. Een cruciale stap in het herstel van de natuurlijke dynamiek tussen zee en rivier. Afgewacht zal moeten worden hoe groot de invloed van deze kier werkelijk zal zijn. Vanaf 2019 hebben de voornoemde werkgroepen het Quackgors geïnventariseerd. Daarvan is in afzonderlijke verslagen per werkgroep verslag gedaan. Voor dagvlinders hebben Prins (2018 en 2019) en Briggeman dat gedaan (2020 -2022). In 2022 is het onderzoek op het Quackgors afgerond. De werkgroepen zullen een gezamenlijk (integraal) eindrapport over de periode 2018-2022 uitbrengen.

Figuur 3 Beheertypen Quackgors Uit: Kwaliteitstoets 2020.

Resultaten

Er werden in 2022 19 soorten dagvlinders in het Weergors waargenomen en daarnaast nog drie dag actieve nachtvlindersoorten. In totaal werden er 545 exemplaren geteld (tabel 1). In 2021 werden er 18 soorten dagvlinders waargenomen en 3 dag actieve nachtvlinders met in totaal 614 exemplaren. In 2020 waren dat 18 soorten met in totaal 1012 exemplaren.

Klein koolwitje en groot koolwitje deden het in 2022 en 2021 ronduit slecht, en ook dat beeld manifesteerde zich elders op het eiland. Het klein geaderd witje daalde van 137 naar 76 exemplaren. Dat heeft waarschijnlijk iets te maken gehad met de droge en warme zomer omdat deze soort van relatief koele en vochtige plekken houdt.

Het aantal bruine zandoogjes bleef in aantal ongeveer gelijk, ondanks het maaien eind augustus. Het aantal oranje zandoogjes daalde van 47 exemplaren in 2021 naar 27 dit jaar. Waarschijnlijk zouden de aantallen anders hoger zijn uitgepakt. Het hooibeestje presteerde dit jaar aanmerkelijk minder: van 63 exemplaren in 2020 naar 16 in 2021 naar 12 in 2022. Opvallend tot slot was zeer matige resultaat van het zwartsprietdikkopje: van 6 naar 1 exemplaar. Ook die trend deed zich op meer plaatsen op Voorne voor.

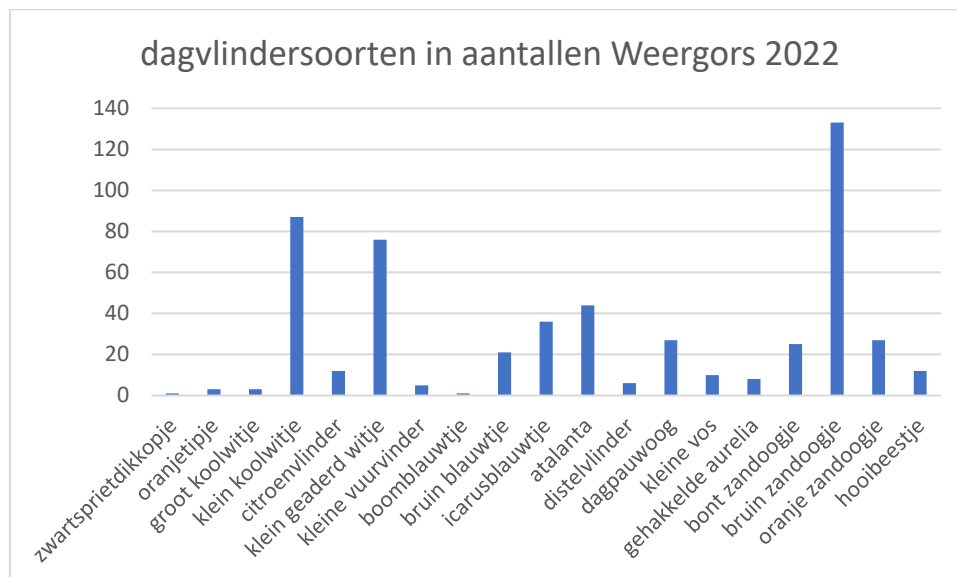
	Soort /datum	12/04	12/05	20/05	28/6	30/07	29/08	Totaal
1	Zwartsprietdk	-		-	-	1	-	1
2	Oranjetipje	2	1	-	-		-	3
3	Groot Koolwitje	-	-	-	5	1	-	6
4	Klein Koolwitje	15	4	-	48	9	11	87
5	Citroenvlinder	2	5	-	5	-	-	12
6	Klein geaderd witje	-	32	10	28	2	4	76
7	Kleine Vuurvlinder	-	-	-	1	1	3	5
8	Boomblauwtje	-	-	-	1	-	-	1
9	Bruin Blauwtje	-	1	-	1	12	7	21
10	Icarusblauwtje	-	2	1	2	24	7	36
11	Atalanta	-	-	7	37	-	-	44
12	Distelvlinder	-	-	5	-	1	-	6
13	Dagpauwoog	11	2	-	14	-	-	27
14	Kleine Vos	2	-	1	6	1	-	10
15	Gehakelde Aurelia	1	-	--	7	-	-	8
16	Bont Zandoogje	4	2	2	6	3	8	25
17	Bruin Zandoogje	-	-	-	86	42	5*	133
18	Oranje Zandoogje	-	-	-	-	27	--*	27
19	Hooibeestje	-	3	2	-	5	2	12
	Witje spec	-	-	-	-		-	-
	St. Jacobsvlinder	-	-	-	2	-	-	2
	St.Jansvlinder	-	-	-	-	1		1
	Gamma uil	-	-	1	-	1	-	2
	Totaal	37	52	29	249	131	47	545

Tabel 1: aantallen dag- en nachtvlinders per maand in het westelijke deel van het Quackgors

In 2019 is een SNL-inventarisatie uitgevoerd in het gehele gebied, uitgezonderd de eilanden (Baaijens, 2019). De KNNV telde in 2014, 2018 en 2019 dagvlinders op enkele trajecten in de graslanden (Prins, 2019). Van de negen SNL-doelsoorten werden er in 2019 vier aangetroffen (bruin blauwtje, bruin zandoogje, hooibeestje en oranje zandoogje). Oranje zandoogje en bruin blauwtje zijn Rode Lijstsoorten.

Uit de SNL-inventarisatie blijkt dat alleen het bruin zandoogje verspreid over het gehele kruiden- en faunarijk grasland vliegt, met circa 120 individuen (Baaijens, 2019). In 2021 waren dat er in het westelijk deel van het gebied alleen al 131. In 2022 kwam dat aantal uit op 133 exemplaren. Het bruin zandoogje is daarmee de talrijkste soort in het onderzochte gebied.

In augustus 2019 waren op het verhoogde deel van de voormalige werkweg opvallend veel bruin blauwtjes aanwezig (Prins, 2019). Dat aantal is in 2020 flink gedaald, terwijl deze soort elders op Voorne-Putten door de droge en warme zomer veel werd waargenomen. In 2021 is de soort nog verder in aantal achteruitgegaan, naar 8 exemplaren. In het huidige verslagjaar herstelde de stand zich enigszins naar 21 exemplaren.

Grafiek 1: aandeel getelde exemplaren dagvlinders in het Weergors in 2022

De zandhagedis

De zandhagedis werd net als in de voorgaande jaren ook nu niet waargenomen. Ook elders op Voorne gaat het niet goed met deze hagedissensoort. Zowel in Voornes Duin als de Duinen van Oostvoorne worden nog maar mondjesmaat zandhagedissen waargenomen. De soort dreigt van het eiland te verdwijnen. Stikstofdepositie leidt tot een toenemende verruiging van het open duingebied. Ook het voedselaanbod zal de zandhagedis parten spelen.

Figuur 2 Monitoringsroute zandhagedis Quackgors 2021

Literatuur:

- Baaijens, A.M. (2019), Insectenkartering Voorne's Duin en Scheelhoek. Dagvlinders, libellen en sprinkhanen in 2019. Natuurmonumenten.
- Briggeman, Theo & Vermaas, Peter (2019), Inventarisatie van de natuurwaarden van het Quackgors in 2018. *In de Branding 2019/1* blz. 5-8. KNNV afdeling Voorne.
- Briggeman, Theo (2021), Rapportage dagvlindertellingen Quackgors 2020 (gemeente Hellevoetsluis). KNNV Hollandse Delta IWG nummer 2020-18.
- Briggeman, Theo (2022), Rapportage dagvlindertellingen Quackgors 2021 (Gemeente Hellevoetsluis) KNNV Hollandse Delta, IWG nummer 2021-14.
- Briggeman, Theo (2020), De zandhagedis op Voorne. Jaarboek 2019. KNNV afdeling Voorne.
- De Vlinderstichting (2022), De Vlinder- en libellenstand 2022. Wageningen 2022.
- Dijkhuizen, Jan Alewijn (2019), Muizenonderzoek Quackgors 2019. KNNV Zoogdierwerkgroep Voorne. Verslag 91.
- Groot, Tineke de (2020), Kwaliteitstoets Quackgors 2020, Bureau Facet, Utrecht 2020.
- Hijbeek, Gerrit (2019), Bever- en ander leven op de Quackgors 2019. KNNV afdeling Voorne december 2019.
- Ketting, Erik (2019). Verslag vegetatieopnames Quackgors in het kader van het kierbesluit. Plantenwerkgroep KNNV afdeling Voorne.
- Ketting, Erik (2020), Verslag vegetatieopnames Quackgors in het kader van het kierbesluit 2020. Natuurmonumenten. Plantenwerkgroep Natuurvereniging Hollandse Delta. Mededelingnummer 2020/04.
- Prins, Willem (2019), Quackgors. Inventarisatie Libellen & Dagvlinders 2019. KNNV afdeling Voorne 2019.
- Prins, Wim (2022), Een eerste indruk van de vlindermonitoring in het seizoen 2021. *In de Branding, 2022 (1)*, 12. Natuurvereniging Hollandse Delta.
- Swaay van, Chris & Martin Poot (2022), Schommelingen in de verhouding tussen twee witjes. *Vlinders 4-2022*, 10-11.
- Wallis de Vries, Michiel (2020), lijst stikstoftolerante, indifferente en stikstof mijdende soorten, de Vlinderstichting februari 2020.